

LITTERATUR

»LIVET PÅ LANDET» I SOVJETRYSSLAND — UR NYUTKOMMEN RYSK REALISTISK SKÖNLITTERATUR

Av redaktör PAUL OLBERG, Stockholm

Den sovjetryska skönlitteraturen lämnar ej sällan värdefullt material till förståelse för folklivet i jätteriket. Detta gäller, trots att antalet realistiska romaner och noveller icke är stort i förhållande till de tendentiösa alstren och trots att den ryske diktaren måste lavera med stor skicklighet för att kunna skildra livets skuggsidor, ty systemets principer få icke underkastas någon kritik. Här nedan skola ges några skisser ur några nyutkomna ryska romaner och noveller, ägnade så gott som uteslutande åt bondelivet i kolchoserna.

Med kolchos menas ett kollektivt lantbruk respektive en jordbruksförening på kooperativ grundval (Artel), eller en kommun. Kolchosen prisas i den ryska litteraturen såsom en frivillig, socialistisk och mönstergill drift. Denna värdering står likväl i motsägelse mot kolchosens verkliga karaktär, som varken är en frivillig eller en socialistisk eller en modern lantbruksdrift. Kolchosen är uppbyggd genom tvångsmedel, förnämligast till förmån för staten. Genom förordningar av statsmakten äro bönderna bundna vid kolchosen, om icke formellt, så de facto. I kolchoslantbruket har staten det största intresset: bonden är tvungen att ägna kolchosen ett bestämt antal »arbetsdagar» mot en försvinnande ringa gottgörelse, och arbetets avkastning kommer staten tillgodo. Såsom huvudintressent i kolchosens produktion ställer staten till dess förfogande lantbruksmaskiner och redskap. Kolchosens kollektivistiska element bestå huvudsakligen i det gemensamma bearbetandet av jordegendomen och i den kollektiva besittningen av boskapsskötseln.

Av de nya romanerna ur kolchoslivet förtjänar framför allt att framhållas verket »Tjoplyje Gory» (»Varma berg») av den unge sovjetryske skriftställaren *Sergej Kruschinski*. »Varma berg» är namnet på den kolchos, som är romanens ämne. Det påfallande namnet är förbundet med den byns geografiska läge. Byn respektive kolchosen ligger nämligen i en avlägsen trakt vid Volga, vid berg, som skydda det odlade landet från de kalla nordiska vindarna. Tack vare denna gynnsamma omständighet äro bönderna här i stånd att bruka fälten flera dagar tidigare än grannbyarna.

Romanens händelser utspelas under åren 1936—1937. I denna trakt lever folket i mörker, i föreställningar som komma oss att tänka tillbaka på sjutton- och adertonhundredatalens åskådningar. Här är sedan länge en sektrörelse utbredd. Om sekteristernas credo erfar man ur romanen, att de predika absolut askes och ett andra dop. De äro vidare avgjorda motståndare till varje statsmakt. Sovjetstaten betrakta de som ett slags Antikrists herravälde, på vars un-

derminering de arbeta. De profetera världens snara undergång och yttersta domen »över levande och döda». De vänta på ett krig såsom ett förebud till den nära förestående världsskakningen. Därför glädja de sig åt inbördeskriget i Spanien. Sammanslutna till ett »broderskap» leva sekteristerna i underjordiska jordhyddor. Där förrätta de sina riter: bön, fasta o. s. v. I spetsen för »broderskapet» står en brutal fanatiker Christophorus, för vilka ändamålet helgar alla medel. Anmärkningsvärt är, att sekteristerna i sina hyddor befatta sig icke blott med religiösa angelägenheter, utan även med jordiska. De äga där verkstäder och framställa olika artiklar, som kunna få avsättning i lantbruket, t. ex. vaxljus och tjära. Inför offentligheten uppträder det sekteristiska »broderskapet» under den »vandrande kyrkans» banér. Att en sådan »vandrande kyrka» överhuvud utövar verksamhet i Sovjetryssland erfar man, så vitt jag vet, för första gången i Kruschinskis roman. Vanligen heter det, att alla kyrkliga föreningar fullständigt ha likviderats just genom de »gudlösas» rörelse. Representanterna för »den vandrande kyrkan» uppträda överallt, hemligt eller öppet. Uppenbarligen är denna kyrkas inflytande på befolkningen mycket större, än man kan föreställa sig. Omkring henne fylka sig alla troende, otillfredsställda, fattiga, deklasserade, landstrykare, »rymmare» (beguny) o. s. v. Det är väl onödigt att betona, att sekteristerna äro blodiga fiender till kolchos-systemet.

Överraskande men begripliga verkar romanens skildringar av de nära förbindelserna mellan sekteristerna och distriktets tongivande kommunistiska ämbetsmän. Genom skogvaktaren Lukitsch's stuga löpa bland folket talrika trådar. Sekteristerna och ämbetsmännen äro förbundna genom ett gemensamt hat mot kolchosen »Varma berg». Därför arbeta de hand i hand på driftens undergång.

Huvudfiguren i romanen är kolchosens ordförande Makarov. Denne bonde är sedan sin barndom på det närmaste förbunden med byn »Varma berg». Ingen mindre än hans far hade grundlagt byn. Med den varmaste sympati, som smittar även läsaren, skildrar diktaren Makarov som en ärlig och energisk man med en fast, social övertygelse, för vars förverkligande han är beredd till stora offer. I sin egenskap av kolchosens ledare har den förtjänstfulle och ansedde kommunisten Makarov med liv och själ hängivit sig åt bruket. Han vårdar sig personligen om alla detaljer i »Varma berg». Under Makarovs ledning har kolchosen konsoliderat sig och vunnit betydande framsteg: arbetet i bruket är väl organiserat; kolchosens avkastning stiger; den levererar punktligt den bestämda mängden spannmål till staten. Makarov har infört biodling, som lovar en god inkomst. Han ombesörjer rasförädlade boskapsavel o. s. v. Kolchosen »Varma berg» har vunnit en god klang i hela distriktet. Med ett ord: Makarov äger alla förutsättningar att få utmärkelse genom ett pris, genom förlänningen av en röd fana. Men han måste likväl kämpa hårt för att genomföra sina rationella åtgärder. Varje steg han tar för kolchosens välstånd stöter på motstånd, som om alla onda makter sammangaddat sig mot honom.

Oppositionen mot Makarov drives icke blott av sekteristkretsarna. Hans huvudmotståndare äro distriktets och området mäktiga partitjänstemän, nämligen partisekreteraren Pustotvoitov, presidenten i distriktets exekutiva myndighet Semin och många andra kommunistiska funktionärer, vilka fylka sig kring partimaktägarna. Författaren gör ingen hemlighet av att alla dessa människor, tillika med själve ståthållaren Alexander Venediktovitsch, »en högskattad sovjetpolitiker, som äger att bestämma över 800,000 invånares öde», i moraliskt hänseende äro negativa element. I romanen sparas det icke på färger för att skildra distriktets kommunistiska satraper i deras rätta ljus. Den förintande karakteristiken av dessa makthavande, deras levnadssätt och deras förvaltningsmetoder göra ett beklämmande intryck. Om Makarovs svårigheter vid uppbyggandet av kolchosen ge följande episoder ett tämligen klart begrepp.

Makarov igångsätter byggandet av en vattenledning, enär befolkningen hittills har använt dåligt, ohygieniskt vatten. De ledande partitjänstemännen protestera mot denna plan: en vattenledning vore, enligt deras åsikt, bara en lyx. Likaså förklara de, att biodlingen såväl som rasförädlingsboskapsaveln vore alldeles överflödiga saker. Kolchosen har bara att avleverera den fastställda mängden spannmål till staten och ingenting vidare. För övrigt måste bönderna vårda sig om sitt privata lantbruk. Makarov kämpar mot partiinstansernas skadliga försök att taga kolchosens tomter i anspråk för spannmålsodling på betesmarkernas bekostnad. Kolchosens ordförande går sin raka, ärliga väg. Han säger partimakthavarna sanningen öppet och rent ut, kritiserar deras handlingar och försvarar kolchosen mot deras angrepp. Men det blir snart klart för honom, att han för en ojämn kamp. Partibyråkratien har makten på sin sida. De kommunistiska tjänstemännen rygga icke i kampen tillbaka för de orenaste medel.

Så utkommer en dag i distriktets partitidning en hätsk insinuationsartikel mot Makarov. Honom läggas alla synder i världen till last. Bl. a. heter det däri, att Makarov uppför sig som en »tsar och Gud» och icke tål någon »självkritik». Man gör honom ansvarig för många pinsamma händelser i »Varma berg», i vilken han absolut icke har någon skuld. Kort och gott: man konstruerar »ett fall Makarov». Denne vidtager mått och steg mot kampanjen, närmast försöker han att genom brev vederlägga artikelns falska beskyllningar. Sedan reser han till staden och gör personligen besök hos redaktören för partibladet och hos andra partitjänstemän. Det förgår några månader; under tiden ha handlingarna svällt ut i »fallet Makarov». På den sämsta byråkratiska affärslednings sätt cirkulerar det tjocka bandet med misstankar och anklagelser från den ena partiinstansen till den andra. Den oskyldige och förtalade kan inte genomdriva något. Ty den kommunistiska kommittén, partisekreteraren, presidenten för distriktskommittén, partiets undersökningsdomare, redaktören för partibladet — med ett ord, hela partieliten i distriktet — arbeta i slutna trupp mot Makarov. Mot honom utspredes misstänksamhet och misstroende. Hans anseende misskrediteras.

Enligt övliga metoder görs processen kort med Makarov: han överlämnas till en partidomstol. I en offentlig rättsförsamling riktas fantastiska beskyllningar mot honom, han blir offentligt skymfad. Det heter, att föreståndaren för kolchosen »Varma berg» är anhängare av en »kontrarevolutionär», »trotskistisk» organisation; såsom »skadedjur» förtjänar han icke partiets och Sovjetmaktens förtroende. Anklagarna äro tillika domare. På ett påfallande sätt hindrades den anklagade att försvara sig. Då han i några anföranden söker bevisa beskyllningarnas grundlöshet, tages ordet ifrån honom. Ännu hänsynslösare förfar man mot honom i kolchosen »Varma bergs» medlemsförsamling, vari Makarovs avsättning från sitt ämbete officiellt förkunnas. Här fick Makarov överhuvud icke visa sig. Han anbefalles otvetydigt av partitjänstemännen »att hellre stanna hemma». Följaktligen var Makarov icke i stånd att inför sitt eget lantfolk framställa det verkliga sakförhållandet och bevisa sin oskuld. Makarovs öde är beseglat: han blir utesluten från partiet och avsatt från sitt ämbete som föreståndare för kolchosen. Mannens begripliga harm över den orättfärdighet, som överallt förövas mot honom, skildrar diktaren i följande gripande ord: »Hela hans liv, alla hans tankar, hans glädje och hans sorg voro förbundna med partiets intressen. Och plötsligt övergävo honom hans arbetskamrater, hans partivänner. De slungade honom till marken och vände sig bort från honom. Makarov var ur stånd icke blott att finna sig i uteslutandet ur partiet, utan även att ens begripa, varför allt detta överhuvud hade skett. Han må fråga sig: och varför denna beställsamhet, dessa angrepp bakom ryggen? När en misstanke uppstår mot en människa, skall man säga henne det öppet, man måste låta henne få möjlighet att försvara sig. Men här var blott ett larm. Allt utspelar sig som i en karusell...»

Till Makarovs efterträdare i kolchosen blir skogvaktare Lukitsch vald, rättare sagt, utnämnd, samma Lukitsch, som verkar såsom förmedlingsman mellan sekteristerna och distriktets kommunistiska tjänstemän. Lukitsch börjar sin nya ämbetsmannaverksamhet med kolchosens ödeläggelse: biodlingen avskaffas, fåraveln försummas, vattenledningen blir förstörd. En dag stickas några viktiga ekonomibyggnader i kolchosen i brand. Alla kolchosens motståndare kunna vara glada.

Det är anmärkningsvärt, att Makarov efter uteslutningen ur partiet måste göra det överraskande konstaterandet, att han är isolerad i »Varma berg». Visserligen uppträda så väl vid rättsförhandlingarna som även i kolchosens församling några talare till Makarovs förmån. Men därmed var intresset för den oskyldige uttömt. Alltså lämnade honom till och med Makarovs eget lantfolk i »Varma berg» åt sitt öde. Denna inställning kan man blott förklara sålunda, att de voro principiella motståndare till kolchosbruket, vars ivriga förfäktare Makarov var.

En gång utesluten ur partiet, råkade Makarov i ett fruktansvärt läge: han blir till och med icke mera tåld som en enkel arbetare i kolchosen; han får inte längre tidningen och bönderna i byn vända

sig bort från honom, i synnerhet som umgänget med en man, vilken blivit utesluten ur partiet, icke är utan fara. Särskilt grymt uppträda distriktets kommunistiska makthavande: när Makarovs barn insjuknade, nekade de att skicka honom en läkare. Vid detta tillfälle erinrade partisekreterare Pustotvoitov den förre kolchosföreståndaren, att han var utesluten ur partiet och avsatt från sitt ämbete. Han förklarar därvid med cynisk uppriktighet, att Makarov inte ens i detta fall mer får taga partiets och statens tjänster i anspråk. »Men jag är trots allt dock en sovjetborgare», genmäler fadern till det sjuka barnet. Förgäves! Någon läkare kommer ej. Och barnet dör i svåra lidanden utan läkarhjälp.

Självfallet har den energiska Makarov intet uraktlåtit för att utverka sin rehabilitering. Hans rättskänsla revolterar mot orättvisan. Han skickar brev till partiinstanserna och anhåller om att få underställa sin angelägenhet en ny prövning. Men hans brev lämnas obesvarade. Den nu medellöse bonden lånar pengar och reser till distriktsstaden för att personligen på ort och ställe övertyga om sin oskuld; han söker sin rätt, sin elementära människorätt. Vid sina vandringar från den ena partibyrån till den andra stöter han överallt på en kinesisk mur av ovänlighet och avslag; förolämpande förklaringar slungas honom i ansiktet, ja, han blir ibland till och med hånad. Alla Makarovs bemödanden förbli resultatslösa, han får ingen rätt, ingen rättvisa. Makarov beger sig slutligen till en fjärran obekant ort. Kanske till Moskva? Det är icke uteslutet, att han hyser ännu en stilla förhoppning att en gång uppnå sin rehabilitering.

Som det ser ut, tvivlar författaren på att Makarov skall tillkämpa sig sin rätt. Denna uppfattning kan likväl diktaren icke ge uttryck åt. Annars hade romanen icke kunnat skåda dagens ljus i hans land. I varje fall kommer läsaren till pessimistiska slutresultat. Dessa kunna i några ord sammanfattas ungefär som följer: Den ärlige bonden Makarov är i dag skyddslös och utarmad; de omoraliska kommunistiska maktägarna handla och vandla som förut; de äro i ämbete och värdighet och leva som välbärgat folk; kolchosen »Varma berg» är så gott som i grund förstörd.

Kruschinskis roman »Varma berg» är ett upplysande tidsdokument över de sovjetryska förhållandena.

En intressant framställning av böndernas inställning till kolchoslantbruket ger *T. Semuschkins* novell »Pojesdka domoj» (»Resan till hembygden»), vilken publicerats i sovjetidskriften »Krasnaja Nowj», Moskva. Hjälten i novellen återvänder efter en längre frånvaro till sin by. Han konstaterar med tillfredsställelse, att det i hans hembygd inte finns några »indier», d. v. s. bönder, som äga privatjordbruk. Men av släktingarnas berättelser erfar gästen, att de flesta medlemmarna av kolchosen äro hårdnaackade »minimalister». Med detta begrepp menas bönder, som arbeta ett det minsta möjliga minimum av »arbetsdagar» till förmån för kolchosen. Vid första tillfälle äro de i färd med att förstora sina privatinkomster; de samla t. ex. bär i skogen och sälja dem på torget. När byggnadsarbete igång-

sättes i närheten av kolchosen erbjuda kolchosmedlemmarna genast där sin arbetskraft. »Man påstår», står det i novellen, »att man tjänar mindre i kolchosen (än på byggnadsarbeten), likaså i sovchosen, det statliga jordbruket. Har du en gång presterat det erforderliga arbetsminimum, så kan du leva efter behag, som t. ex. privatjordbrukare och icke som kolchosmedlem.» När ledarna för kolchosen försöka att påverka »minimalisterna» till förmån för kolchosen och fordra mer arbete för kollektivlantbruket, svara dessa helt lugnt: »För minimum av arbetsdagar kommer tiden alltid att räcka till. Därmed har jag ingen brådska.»

Böndernas liv i en genomsnittskolchos skildras i en novell »Na Pole Kulikowom» (»På Kulikowfältet») av *W. Kudashev* (Nowi Mir N:o 1. 1940. Moskva). I kolchosen arbetas det flitigt, den fastställda spannmålsmängden levereras regelbundet till staten. Livet löper alltså i mer eller mindre normala banor. Kolchosens bondetyper skilja sig icke från varandra genom några särskilda egenskaper. Alkoholdrycker försmås ej: Snarare är motsatsen fallet. Ibland utspelas i byn små farliga excesser. Däremot äga här inga kulturella anordningar rum. Om sammankomster av detta slag talas det i varje fall inte i novellen. Kolchosens viktigaste tilldragelser äro dess »stormperioder» i arbetet under sommarmånaderna. Naturligtvis deltar kolchosen i tävlingar med grannbyarna. Men dessutom organiseras tävlingar inom själva kolchosen, d. v. s. mellan enskilda medlemmar. Hos arbetarna vid jordbruksmaskiner, d. v. s. »traktoristerna», inpräglas, att de genom stora prestationer måste utmärka sig. Betecknande är, att en ohöjld fiendskap uppstår till följd av tävlingarna såväl mellan de olika kolchoserna som inom kolchosen mellan dess olika medlemmar. Av gestalterna i novellen »På Kulikowfältet» intressera särskilt den äldste arbetsledaren »brigadchef» Chariton Subkov och direktören för distriktskolchoserna Waldejev. Subkov är en god kamrat och organisatör, han är älskad av kolchosens medlemmar. Waldejev är en utomordentligt sträng chef. Genom hela sitt uppträdande erinrar han om typen för en godsförvaltare från livegenskapens tid i Ryssland. Waldejev bereser sitt förvaltningsområde blott i en täckt vagn; från vagnen utdelar han för det mesta sina befallningar. Vid dessa ämbetsresor bemöter han brigadchef och arbetarna med en förolämpande ton; han fordrar av alla särskilda ärebetygelser. Då en gång Chariton Subkov svarar honom med tillbörlig värdighet, skyndar sig den duktiga direktören att författa en angivelse mot den äldste »brigadören». Han framlägger för partimyndigheterna en berättelse, vari Subkov framställs såsom en »fiende till partiet och sovjetmakten». Detta oansvariga steg har likväl svåra följder för Waldejev: han blir avsatt från sitt ämbete. I hans ställe utnämnes den förtalade »brigadören» Subkov, vilkens duglighet och trohet mot partiet är välbekant för de tongivande partiinstanserna. Till läsarens belåtenhet slutar novellen med en seger för rättfärdigheten. Även en sådan final är icke utesluten bland de egenartade sovjetryska förhållandena.

Litteratur

En intressant illustration till förhållandena i kolchoserna lämnar novellen »Utan hembygd, utan stam». Däri sammanfattar författaren, *L. Owetschkin*, sina upplysningsrika reseintryck. I sin egenskap av sovjettidningskorrespondent har han på sin resa kommit i beröring med folket från rikets olika håll. För det mesta är det kolchosbönder från åtskilliga områden i landet. De presenteras i novellen som »rymmare» (beguni), vilka äro utan hembygd och alltid befinna sig på vandring. De söka en säker existens. Författaren är av den åsikten, att deras vandringar uteslutande bestämmas av egoistiska motiv. Han tror, att han måste döma »rymmarna». Under den ryska liv-egenskapen var antalet sådana »rymmare» tämligen stort. Då var det bönder, som genom flykten ville rädda sig från de odrägliga arbets- och levnadsförhållandena hos godsägarna och från den rigorösa militärtjänsten. »Vart går er resa?» frågar Owetschkin en bondreskamrat. »Till Beloretschensk», ljuder svaret. »Varifrån kommer ni?» — »Från området Saratov.» — »Varför kommer ni till Kuban?» — »För att inträda i en kolchos.» — »Finns det då ingen kolchos hos er, i Saratov?» — »Jovisst, hur kan det vara annorlunda? Jag själv var där medlem av en kolchos.» — »Varför har ni lämnat er hembygd?» — »Emedan där råder missväxt, käre vän, vi har fått för litet bröd.»

En annan typ av »rymmare» är en tidigare välbärgad, mera be-medlad bonde. Han arbetade länge samvetsgrant i en kolchos. »Och vad var följden därav? Och för vem, frågar jag er, har jag arbetat? Hela avkastningen av mitt arbete, alla mina besparingar måste jag avleverera till kolchosen. Och jag har stannat vid platt intet. Jag har redan hittills arbetat för kolchosen. Nu skulle jag åter arbeta för den? Nej, det är barnsagor!» Och bonden förklarar: »Jag tillhör inte längre narrarna.»

Bland »rymmarna» finns det även vandrande hantverkare. Dessa marschera från den ena kolchosen till den andra. De stanna kvar i det bruk, där de få en tillfredsställande lön för sitt arbete. En av dessa hantverkare, Gunkin, berättar för författaren sina intryck från åtskilliga kolchoser, som han har lärt känna under sina vandringar. Dessa intryck äro allt annat än fördelaktiga för detta slags lantbruk. Bl. a. har han gjort den iakttagelsen, att de kolchoser, som »bygga mycket» och som lanceras såsom sociala stordrifter, betala dåliga arbetslöner. Däremot är de små och primitiva kolchosernas gottgörelse betydligt högre.

En bedrövlig berättelse lämnar i novellen »Utan hembygd, utan stam» »rymmaren» Gritzko. Den ukrainska bonden och hans hustru Nastja vandra med allt sitt pick och pack. Routen går från ett område i Ukraina till Krim. Han lämnar kolchosen i sin hembygd, emedan där råder nöd och kaos. Tio år har han arbetat i hembygdens kolchos. Under denna långa tidrymd hade kolchosen inte en enda duktig föreståndare, trots att dessa ofta växlade. En var drinkare, en annan hade långa öron, som »räckte över hela gården», och den tredje ville inte arbeta. Nu tjänstgör som föreståndare Mitka Sachartschuk, som redan blivit fördriven från tre kolchoser, »emedan

han inte förstår att sköta ett lantbruk». »Bönderna i kolchosen vägrade att ta emot honom. Likväl har partiets kretskommitté egenmäktigt insatt denne man i ämbetet. Hela byn känner Sachartschuk som en odåga ur en kaotisk familj: sådan var hans far, sådan var hans farfar.» Ett begrepp om den nye föreståndarens egenskaper kan man göra sig av följande händelse; han har framlagt den märkvärdiga planen till överläggning: att utbyta kolchosens hästar mot kameler. Genom denna »reform» tror han sig uppenbarligen kunna lyckliggöra lantbruket. Författaren frågar, varför bönderna icke inlämna några besvär hos partiinstanserna mot de oförnuftiga åtgärderna. Därpå svarar bondhustrun Nastja, att hennes man varken kan skriva eller läsa.

Slutligen ännu några karakteristiska stickprov ur den mycket intressanta romanen »Bruski» (Bjälkor) av *Panferov*. En av romanens hjältar, Ilja Gurjanov, är upprorsledare. Han kritiserar i en församling statsmaktens kolchospolitik på följande sätt: »Agitatorer deklamera i starka tonarter, att bondeklassen levererar spannmålen frivilligt, transporterar den till torget för en spottstyver under röda fanor. Men på dessa fanor är det bondeblodet, som faller i ögonen, blod, som flyter sedan århundraden. Må detta blod föresväva dem, som med fanfarer påstå, att bonden frivilligt för spannmålen i röda transporter!» I viss mån kan kommunisten Schdarkin betraktas som antipod till Gurjanov. Schdarkin utmärker sig för sitt rigorösa undertryckande av ett bondeuppror och befordras till direktör. Han gör en stor karriär, och får befattning såsom en mäktig partisekretärare, vilken bygger kolchoser med våldsmedel. Han lever som en välsituerad man, bebor en sexrumsvåning och äger en automobil, en gratifikation från folkkommisariatet för metallindustrin. Schdarkin uppnår den höga värdigheten av medlem i partiets centralkommitté och gynnas personligen av Stalin.

Dessa båda typer äro egentligen symboliska för den ryska kolchosens öde såväl som för mentaliteten hos maktägarna, på vilkas befallning kolchoserna byggas.